

Danske kvinder og deres missionsindsats i den tredje verden.

AV CHARLOTTE SCHULTZ-LARSEN

Denne undersøgelse af danske kvinder og deres missionsindsats i den tredje verden vil tage sit udgangspunkt i den virksomhed der er blevet ydet af kvinder gennem Det danske missionselskab (DMS).

Opgaven vil falde i to dele idet den dels vil beskæftige sig med de kvinder, der herhjemme på en eller anden måde og under en elleranden form (kvindekredse, bazarer) har arbejdet for at fremme forståelsen for missionen og dens arbejde, og dels vil opgaven undersøge givne forhold omkring de kvinder, der er rejst ud som missionærer. Hvor mange kvinder er blevet udsendt i forhold til mænd? Hvor gamle har de kvindelige missionærer været? Hvilken social og kirkelig baggrund har de haft? Har de haft nogen uddannelse og i så fald hvilken? Er der blevet taget hensyn til denne ved antagelsen i missionselskaberne og i hvor høj grad og på hvilken måde er denne blevet benyttet i arbejdet på missionsmarken?

For at begrænse undersøgelsen vil denne del af opgaven koncentrere sig om Sydindien, som er DMSs ældste arbejdsområde og som samtidigt er det sted, hvor engelsk og amerikanske missionselskaber havde forsøgt en særlig form for kvindemission, der under skyldig hensyntagen til det indiske kastesystem, forsøgte at nå kvinderne med evangeliet ved at benytte kvindemissionærer. Dette er den såkaldte zenanamission. Om denne har haft indflydelse på de kvindelige danske missionærers rolle og arbejdsmåde i Sydindien vil blive diskuteret senere.

Som indledning vil jeg give en kort historisk redegørelse over DMSs første arbejde i Sydindien, problemer som missionærerne konfronteredes med og den stilling kvinderne havde i den første tid i DMSs historie. Undersøgelsen af kvindernes indsats i Sydindien vil strække sig op til slutningen af 1930'erne, hvor missionsstationerne er blevet opbygget og begynder at fungere som fuldt færdige institutioner.

Et historisk tilbageblik over udviklingen i Sydindien

I 1862 får DMS henvendelse fra en tysk missionær i Sydindien, C. Ochs, der havde været tilknyttet Leipzigermissionen. På grund af uoverensstemmelser om kastespørgsmålet havde C. Ochs dannet sin egen missionsstation Bethanien i Pattambakkam året før og beder nu om støtte til denne mission. DMS der fra dets start i 1821 og indtil nu havde fungeret som en forening herhjemme beslutter at hjælpe den tyske missionær med penge og missionærer, som efter en uddannelse herhjemme skal videreuddannes på missionsmarken. De to første mandlige missionærer udsendes i 1865 og allerede i 1868 ordineres de, dels for at give dem friere hænder i forhold til Ochs, med hvem samarbejdet gik dårligt, dels fordi der opstår problemer angående eventuelle ægteskaber, da de begge ønsker at gifte sig. Den ene af de to danske missionærer fortsætter arbejdet i Indien, gifter sig i 1870 og ægteparret varetager sammen arbejdet på den nyoprettede danske missionsstation Siloam i Tirukoilur.

I de følgende år oppbygges de to missionsstationer (Bethanien og Siloam) ved hjælp af indere, der som kateketer og lærere hjælper missionæren med at prædike ude i landsbyerne. To skoler på hvert af de ovenfornævnte steder oprettes og ledes af fru Ochs og missionær Andersens kone fra Siloam. Sidstnævnte må dog rejse hjem efter få år p.g.a. sygdom.

Hjemme havde der allerede i 1868 meldt sig en kvinde til at blive udsendt som lærerinde og på trods af fru Ochs anmodning om en kvindelig medhjælp, avviser bestyrelsen denne henvendelse, og også to år senere da hun står som færdig uddannet lærerinde. Sagen var dog dermed ikke slut. I 1874 tages emnet om Indien missionen op, og omtaler også kvindernes stilling. I en tale ved repræsentantskabsmødet i DMS i 1895 pointeres det at man må drage nytte af både gifte og ugifte kvinders virksomhed. I Indien, som er et stort land med mange kontraster, må man benytte sig af og arbejde med forskellige missionsteorier.

Den afgørende vending i bestyrelsens indstilling sker dog først i 1888 da en indisk braminkristen besøger Danmark. Han understreger nødvendigheden og betydningen af de kvindelige missionærer, som en betingelse for, at kristendommen kan udbredes i det indiske samfund og henviser til engelske og amerikanske Zenanamissioner. Da de indiske kvinder lever i afsidesliggende huse, hvor fremmede

mænd er forment adgang og hvor kun deres egne mænd og fædre, brødre og sønner må komme, er det nødvendigt at der sendes kvinder, der kan påtage sig undervisningen af disse, således at de selv og deres børn kan blive opdraget i kristendommen. Samtidig vil man forhåbentlig også kunne undgå, at unge ugifte kvinder må sidde som ugifte resten af livet, fordi den mand de var blevet lovet til, var blevet udstødt af familien, da han gik over til kristendommen.

Dette møde får øjeblikkelig virkning, og samme år udsendes Søster Sara til Sydindien. Bestyrelsens hidtidige forbehold overfor at udsende kvinder skyldtes angsten for at klimaet var for usundt, en antagelse der skulle vise sig heller ikke at være helt uberettiget, samtidig med at man regnede med at kvinderne ville gifte sig. Bestyrelsen ændrer i 1888 stilling til udsendelsen af kvinder, men der bliver ikke givet retningslinier for kvindernes kvalifikationer og arbejdsopgaver og nogen egentlig konsekvens får bestemmelsen da heller ikke. Først 11 år senere udsendes den næste kvinde, og allerede to år efter sin ankomst gifter denne sig med en af de mandlige missionærer.

29 år gammel rejser Søster Sara til Indien. Hun havde da været på Diakonissestiftelsen nogle år og var derefter i Haslev blevet uddannet i menighedspleje, hvorfor hun begynder sit arbejde i Indien med sygepleje. Arbejdet udvikler sig dog snarere i retning af at iværksætte arbejde for syge, ofte enker med mange børn, og da der synes at være et marked for at sælge kniplinger til de europæiske kvinder i storbyerne, påbegyndes en knipleskole i 1890, som siden skulle udvides med et børnehjem og en skole for piger. Også i dette arbejde benyttes indiske medarbejdere, først og fremmest kvinder og disse er også med til at føre skolen videre, da søster Sara i 1898 rejser hjem p.g.a. sygdom.

Man havde med Søster Saras udsendelse haft en chance for at bedømme på hvilke områder eventuelle danske kvindemissionærer kunne gøre en indsats. På en anmodning fra bestyrelsen svarer missionen i Indien i 1893: «... dersom de rette kvinder måtte findes, ville de her på mange måder kunne virke til Velsignelse ... For Sygeplejersker haves der ingen anvendelse. Derimod kunne Kvinder anvendes som Lærerinder eller virkelige Missionærer. Men de maatte være vel uddannede Damer i Besiddelse af Sproggave og ikke for gamle (af Hensyn til Sprog og Klima).» Muligvis som en følge af denne udtalelse fortsætter man med at give støtte til skolearbejdet og udvider det samme år til også at omfatte to kostskoler,

hvoraf den ene, der var for piger, blev ledet af en missionærhustru.

I slutningen av 1880erne og begyndelsen af 1890erne var der sammen med Søster Sara blevet udsendt en række mandlige missionærer og missionsmarken var blevet udvidet betydeligt. Missionsmarken omfattede nu en missionsstation i Tirukoilur, en i Pattambakkam, missionsstationen Saron i Tiruvannamalai og Bethesda i Kallakurchi, samt en række udstationer, hvor det daglige arbejde blev varetaget af en indisk kateket. Desforuden forsøger man at opbygge et missionsarbejde i Madras og på Shervaroy. Kateketerne volder i slutningen av 1890erne en del problemer, da de ikke er dygtige nok, og da der samtidig opstår problemer blandt missionærerne p.g.a. forskellige syn på kaste og pariamissionen, sker der en stor udskiftning af missionærer omkring århundredskiftet. I de følgende år udsendes der ikke alene mange mandlige gifte missionærer, men også ugifte kvinder itl missionærgerningen, de egentlige kvindemissionærer. Som følge heraf oprettes endnu tre missionsstationer, Karmel i Tiruvannamalai, Emmaus i Nellikuppam samt kvindestationen Dajastalam i Tirukoilur.

Danske kvinder og deres indsats for missionsforståelsen herhjemme og for arbejdet på missionsmarken i de første år

Allerede i 1868 hører man om kvindernes indsats og arbejde for hedningemissionen. I et brev til missionær Ochs fortæller daværende formand, pastor Kalker, følgende: «der har dannet sig i København en stor forening af Damer, som arbejder for Deres Vaisenhusbørn, disse har allerede forfærdiget flere Klædningsstykker, ligesom jeg også fra forskellige Damer rundt om i Landet har modtaget Klæder».

Dette arbejde var opstået udenom det organiserede missionselskab ude omkring i landet og i København og såvidt kilderne ikke på foranledning af præster, men ved at fromme kvinder på eget initiativ samledes for at være sammen om hedningemissionen med bøn, sang, samtale og oplæsning. Imedens blev der strikket og syet, og disse arbejder blev sendt til DMS for at videresendes til missionsmarken. Ideen var kommet fra Norge og havde til hensigt, at kvinderne ved at samles om det kristne budskab gennem bøn kunne hjælpe missionærerne i deres arbejde med at bringe hedningene til tro. Foruden havde kredsene det dobbelte formål at de dels skulle forarbejde ting, der kunne udsendes til missionsmarken eller sælges til fordel for hedningemissionen, dels at fællesskabet med andre

kvinder skulle give den enkelte inspiration til at opbygge et kristent hjem og gøre deres børn opmærksomme på denne del af det kristne budskab.

DMS får snart øjnene åbne for det arbejde der udføres, først og fremmest ud fra den økonomiske gevinst som selskabet drager heraf. Da det samtidig har vist sig at kvinder og kvindelige missionærer er uundværlige i missionsarbejdet i Indien, bliver man klar over hvilke muligheder der ligger i kvindernes arbejde, og i de følgende år opfordres der til flere foreninger. En afgørende vending sker dog først i 1906 da pastorinde Johanne Blauenfeldt, den senere formand for det såkaldte børnearbejde, i DMS-bladet skriver: «Vi må have mange flere Kvindeforeninger, som kan bære Arbejdet blandt Indiens og Chinas Kvinder», og henviser her til den store betydning som disse foreninger har haft i Norge. I 1907 afholdes det første store kvindemøde, hvor ca. 500 kvinder deltager, og hvor man begynder at organisere kvindearbejdet. Det pointeres, at de kvinder der allerede har været aktive i DMS kredse ikke skal danne særlige kvindeforeninger, men at kvindeforeningerne skal ind under selskabets allerede eksisterende organisation. I de følgende år kommer kvindearbejdet ind i faste rammer dels under fru Johanne Blauenfeldt og dels under pastorinde Emili Gøtzsche.

I 1911 bliver der nedsat et udvalg med førstnævnte som formand til varetagelse af arbejdet blandt børn, som var blevet startet som en udløber af kvindearbejdet. På kvindernes opfordring bliver der efter kvindemødet i 1912 nedsat et særligt kvindeudvalg. Pastorinde Emili Gøtzsche var formand fra 1913–33 og udvalget arbejder i disse år dels for at oprette flere kredse, dels for at give vejledning til de allerede eksisterende kredse i form af mønstre til håndarbejder og passende missionslitteratur og endelig for at skabe en nærmere kontakt mellem kvinderne ude og herhjemme. Dette sker siden 1917 ved at der udsendes breve fra kvindeudvalget til kvindekredsene. Den stadig stigende aktivitet fra kvindernes side havde rejst kravet om at få en kvinde ind i bestyrelsen af DMS og ved repræsentantskabsmødet i København i 1907 opstilledes komtesse Henriette Knuth. Hun blev dog hverken valgt ved bestyrelsesvalget i 1907 eller 1910, hvor hun fik henholdsvis 2 og 290 stemmer. Først i 1916 vælges hun ind i bestyrelsen og spiller senere hen en væsentlig rolle i det samarbejde, som opstod mellem DMS og en række kristne organisationer, først og fremmest KFUK.

Forhandlinger mellom DMS og KFUK var begyndt allerede i 1893

ang. to kvinder, der skulle udsendes som missionærer gennem DMS med støtte fra KFUK. Forhandlingerne var imidlertid strandede bl.a. på grund af spørgsmålet om uddannelse. I 1908 får KFUKs forretningsudvalg med Henriette Knuth som formand overdraget sagen og dermed begynder samarbejdet, idet det besluttes ved landsmøtet i 1909 ikke blot at støtte de to ovenfor nævnte kvinder, men alle DMSs ugifte kvindemissionærer. Et udvalg under KFUK blev i 1910 nedsat til at varetage denne opgave. Henriette Knuth var formand for dette udvalg indtil 1934.

Samtidig med opbygningen af kvindearbejdet herhjemme diskuterer man i DMSs bestyrelse i årene omkring århundredskiftet to vigtige ting for kvinderne og deres arbejde på missionsmarken. Det første er diskussionen omkring gifte og ugifte missionærer, det andet er spørgsmålet om uddannelse. Diskussionen om gifte og ugifte missionærer var begyndt i 1894, hvor man ved forhandlingsmødet i Horsens havde givet udtryk for at missionærerne burde udsendes ugifte, men «at der ikke kunne gives bestemte regler, men hvert enkelte tilfælde maatte behandles for sig efter afgørende Hensyn til baade Udsendingene og Missionsforholdene, de skulde virke under». I 1889 var DMSs bestyrelse blevet overtaget af Indre Mission og bestyrelsen, som blandt andre Vilhelm Beck var medlem af, er også i disse år præget af Indre Mission. Hvorvidt dette har haft en afgørende betydning for den overfornævnte opfattelse er vanskeligt at sige, men det vides at Vilhelm Beck var en ivrig modstander af gifte missionærer. I 1895 vedtager bestyrelsen, at unge mennesker, der melder sig som forlovede, som regel ikke kan antages og at missionskandidater i regelen ikke kan vente at blive udsendt som gifte. Året før havde der været flere indlæg i DMS-bladet angående diskussionen fra 1894. I det første af disse indlæg fremhæves det at bestemmelsen hverken er luthersk eller bibelsk, med henvisning til 1. Mosebog 2,18, og at den sikkert heller ikke er praktisk. Missionsarbejdet i Indien har netop vist, at kvinderne er nødvendige, da disse lettere får adgang til de hedenske hjem. Det er kun kvinder, der må forkynde for de hedenske kvinder og hedningerne har ingen tiltro til de ugifte missionærers sædelighed. Indlægget henviser til slut til en praksis, som har været benyttet i Brødremenigheden, at deres missionærer skulle være gifte og at missionærer, der var blevet enkemænd enten skulle gifte sig igen eller fratræde deres stilling. Pastor Hindhede fra DMS svarer på dette indlæg, først og fremmest for at korrigere oplysningerne om Brødremenigheden.

Brødremenigheden har også benyttet den praksis, at missionærerne først måtte gifte sig til de var blevet kendt med sproget og forholdene, en praksis som man også havde benyttet i Fosterlandsstiftelsen i Sverige, hvor missionærerne først måtte gifte sig efter 3 år på missionsmarken. Pastor Hindhede vedkender sig det praktiske i denne ordning og siger at kravet om at forblive ugifte sikkert både i sig selv er forkasteligt og på de fleste missionsmarker ganske upraktisk. Bestyrelsens praksis i disse år er da også den, at man på de forespørgsler, der indkommer ude fra missionsmarken fra de mandlige missionærer, giver dem tilladelse til at gifte sig, hjemme tager man stilling fra sag til sag, idet man både afviser ansøgere til missionsskolen, der er forlovede, og antager forlovede missions elever, men påpeger, at de ikke kan regne med at blive udsendte som gifte. Begrundelsen for denne ordning ligger til dels i, at man ikke vil have forlovede par i undervisningen på missionsskolen. Ved bestemmelsen i 1895 havde man dog taget højde for, at for såvidt de forlovede kvinder havde evner og et missionskald, ville man gerne uddanne kvinder på missionsskolen. En nødvendig betingelse for optagelse og udsendelse er, at den pågældende er i stand til at lære fremmede sprog.

Et studie i de danske kvinders baggrund, der rejste til Sydindien som missionærer fra 1895-1939

Efter den føromtalte udrensning af missionærer og medarbejdere på den indiske missionsmark i slutningen af forrige århundrede og som følge af ønsket om at udvide arbejdet, både fra dansk og indisk side, udsendes der en hel række missionærer, såvel mænd som gifte og ugifte kvinder.

I det følgende vil der blive undersøgt givne forhold: ægteskabelig stilling, alder, kirkelig og social baggrund og uddannelse for de kvinders vedkommende der i perioden 1895-1939. Inddelingen hvorunder kvindernes data vil blive behandlet er taget fra N. Bundgaard: Tamulmissionen og vil falde således:

Kvinder udsendt 1895 - 1902
1903 - 1912
1913 - 1921
1922 - 1939

I de følgende afsnit vil såvel forhold for kvindemissionærer som for missionærhustruer blive behandlet.

Undersøgelse af kvindernes danske baggrund ægteskabelig, aldersmæssig, kirkelig, social og uddannelsesmæssig

Kilderne til denne periode er hentet fra N. Bundgaard: Tamulmissionen. Kilderne er i høj grad for kvindernes vedkommende sparsomme.

I perioden fra 1895–1902 udsendes der ialt 3 kvindemissionærer, 6 missionærhustruer og 7 mandlige missionærer. For kvindemissionærernes vedkommende lader det ikke til at bestyrelsen på dette tidspunkt har haft faste retningslinier for hvilken uddannelse, man krævede for de udsendte kvinder, men at man dog har lagt vægt på et vist kendskab til bibelhistorie eller kirkelige forhold. En havde været ekspeditrice i København med tilknytning til søndagsskoler og bibelklasser for unge piger, en anden havde taget lærerindeeksamen, med nogen praktik bag sig, men modtager et bibelkursus inden udsendelsen. For den 3.s vedkommende findes ingen oplysninger.

Hvad angår kirkelig tilknytning findes der ingen oplysninger og kun i et tilfælde opgives social tilknytning, i dette tilfælde et præstebarn.

Geografisk er kvinderne spredt over hele landet. En kvindemissionær gifter sig på missionsmarken.

Hvad angår alder svinger den mellem 26 og 30 år.

For missionærhustruernes vedkommende havde ingen en uddannelse ved udsendelsen.

Men hensyn til kirkelig baggrund opgives ingen oplysninger, og hvad angår social baggrund, er der et akademikerbarn, en præstekone og en præstedatter. Geografisk er kvinderne spredt over hele landet. To gifter sig ude på missionsmarken.

Alderen ligger mellem 23 og 35 år.

Til sammenligning kan oplyses at der i ovennævnte periode udsendes 7 mandlige missionærer, der alle var ordinerede.

Perioden 1903–1912

Kilderne til denne periode og de flg. afsnit er dels N. Bundgaard: Tamulmissionen, dels kvindemissionærernes og missionærhus-

truernes egne præsentationer i DMS-bladene fra disse år.

I perioden udsendes ialt 12 kvindemissionærer, 6 missionærhus-truer og 10 mandlige missionærer.

Det synes som om bestyrelsen i denne periode for kvindemissionærernes vedkommende har lagt vægt på at udsende modne kvinder, der både havde en eller anden form for uddannelse og nogen praktisk erfaring bag sig. Samtidig har man lagt vægt på at den enkelte var i stand til at lære engelsk og tamul. Undersøger man optagelseskriterierne til missionsskolen i «Regler for antagelse af missionselever» hedder det, at der som foruddannelse for kvinder kræves skolelærerindeeksamen, præliminæreksamen eller undtagelsesvis uddannelse som sygeplejerske. At denne bestemmelse i høj grad har været gældende ses af at flere indenfor det samme år afvises p.g.a. manglende eksamen, åbenbart fordi man ikke har ment, at de pågældende kvinder ellers ville være i stand til at gennemføre undervisningen, der omfattende bibelkundskab, tros lære, kirke- og missionshistorie, engelsk og et kursus i sygepleje. Muligvis som en følge af den ovennævnte bestemmelse om uddannelseskrav udsendes der i perioden 1903–12 10 lærerinder og kun to sygeplejersker. Der har sandsynligvis ikke været tale om, at man udelukkende har spurgt efter kvinder med lærerindeeksamen, men at man har anset det for vigtigt at ganske unge kvinder, som tilfældet er for ansøgningerne i 1908, har fået en uddannelse inden de meldte sig til optagelse eller udsendelse. Dog har man åbenbart ikke anset det for en nødvendighed, at de udsendte havde gennemgået undervisningen på missionsskolen. For perioden 1903–12 gælder det da også kun om to, hvoraf den ene efter at have gennemgået en sygeplejeuddannelse var blevet uddannet 1½ år på missionsskolen, mens den anden med forskolelærerindeeksamen, som man åbenbart ikke anså for at være tilstrækkelig, havde fået supplerende uddannelse bl.a. i sygepleje efter at være blevet antaget til udsendelse.

Hvorvidt et missionskald har været en betingelse for optagelse på missionsskolen og for udsendelse er vanskeligt at sige. Skeler man til ansøgninger fra 1908 viser det sig, at man har taget hensyn til et sådant kald, en speciel oplevelse, dog under forudsætning af at eksamenskravene var opfyldte. Man har afvist ansøgere, der har vist for lidt interesse for missionsgerningen. For de kvinders vedkommende, der udsendes i den ovenfor nævnte periode er der da heller ikke, såvidt kilderne, tale om en speciel oplevelse, men kvinderne har på et tidligt tidspunkt i deres liv stiftet bekendtskab med

kristendommen enten gennem deres hjem, gennem missionsmøder i København eller ved tilknytning til en bestemt menighed. Nogle har så uddannet sig med særligt henblik på missionsgerningen, mens andre under deres uddannelse har meldt sig som missionærer til DMS. Der er således ikke tale om, at kvinderne rekrutteredes fra et bestemt kirkeligt miljø og kun i tre tilfælde står der direkte en menighed bag udsendelsen.

Hvad angår den sociale baggrund for disse kvinder kan der ikke siges noget generelt, men ingen af kvinderne var præstedøtre.

Med hensyn til geografisk baggrund kommer 5 fra København, mens resten stammer fra forskellige steder i landet.

For alderen er det betegnende, at kvinderne alle overskrider den grænse man havde sat for optagelse på missionsskolen (19–25 år). Spredningen for de udsendte kvinder er stor, idet den svinger mellem 24 og 44 år. Den høje alder kan i høj grad skyldes, at man fra bestyrelsens side ønskede at få kvinder med praktisk erfaring og missionserfaring og måske at man håbede på at de ikke ville gifte sig. Således gælder det for to af de udsendte kvinder, som var henholdsvis 34 og 36 år ved udsendelsen, at de tidligere havde været udsendt dels gennem Løventhalsmission, dels gennem Teltmissionen, da de blev antaget af DMS. Kun for en af de yngste gælder det, at hun hverken havde en praktisk erfaring herhjemme fra eller fra missionsmarken bag sig da hun udsendtes. Hun og en anden af de kvindelige missionærer, henholdsvis 24 og 29 år gifter sig med mandlige missionærer få år efter deres udsendelse.

For missionærhustruernes vedkommende i den samme periode gælder det, at man fra bestyrelsens side åbenbart ikke har stillet nogen krav om uddannelse, men dog et vist kendskab til sprog og sygepleje, hvorfor en enkelt havde været på sprogophold i England, og flere var blevet uddannet dels på Diakonissestiftelsen, dels på Sct. Lukasstiftelsen og en enkelt på KMAs missionsskole. Kun en enkelt havde gennemgået DMSs egen skole.

Med hensyn til kirkelig baggrund er kilderne sparsomme og kun i et tilfælde er der tale om et præstebarn.

Socialt er der såvidt kilderne intet generelt at sige.

Geografisk kom 1 fra København, resten fra forskellige steder i landet.

Med hensyn til ægteskabelig stilling er 3 forlovede, 2 gifte og 1 ugift ved udsendelsen.

Perioden 1913-1921

12 kvindemissionærer, 2 kvindelige læger, 3 missionærhustruer og 4 mandlige missionærer.

Generelt må det siges, at kvindemissionærene i denne periode havde en bredere og mere omfattende uddannelse bag sig end tidligere. Bestyrelsen har også i disse år lagt vægt på, at kvinderne skulle have lærerindeeksamen eller præliminæreksamen ved optagelse på missionsskolen og være i stand til at tale engelsk. Dette problem er såvidt kilderne afhjulpet ved at flere kvinder inden deres udsendelse havde været på et Englandsophold.

To af kvinderne havde studentereksamen og tre havde både en uddannelse, undervisning og sygepleje bag sig. Hovedparten havde en lærerindeeksamen, mens kun 1 udelukkende var uddannet i sygepleje.

Med hensyn til social baggrund er der stor spredning idet 1 var adelig, 1 datter af en højtstående embedsmand, mens resten kom fra den lavere middelstand eller håndværkerklasse. Ingen var præstebørn.

Hvad angår den kirkelige baggrund har alle mødt kristendommen i deres hjem. Kun en har tilknytning til Indre Mission, som står bag udsendelsen, mens resten må formodes mere eller mindre at have haft en folkekirkelig baggrund. Deres kristendomsopfattelse adskiller sig ikke meget fra hinanden. Alle omtaler en omvendelse og et missionskald til at arbejde blandt hedningerne.

Den geografiske baggrund er ligesom tidligere spredt over hele landet. Kun 4 kom i denne periode fra København.

Alderen ligger mellem 26 og 33 år og hvad angår ægtestanden gifter to sig på missionsmarken, en med en udøbt inder, hvorefter hun afskediges af DMS.

En kvindelig missionær udtræder i 1919 p.g.a. arbejdsvanskeligheder, og en i 1920 med ønsket om at arbejde selvstændigt.

For de 3 missionærhustruer er kilderne sparsomme. Den ene havde studeret medicin, men opgivet sit studium. Hvad social og kirkelig baggrund angår kan det kun siges at en var præstedatter. Kun en kom fra København og alderen ligger mellem 22 og 28 år.

Perioden 1922–1939

Der udsendes 19 kvindemissionærer, 2 kvindelige læger, 5 missionærhustruer og 7 mandlige missionærer.

Med hensyn til uddannelsen i disse år er det typisk, at kvinderne enten havde en lærerindeeksamen eller en sygeplejeuddannelse bag sig. 7 lærerinder og 2 sygeplejersker udsendes, mens de øvrige havde fået en uddannelse enten fra DMSs missionskole, dette gælder kun 2, eller havde en uddannelse fra Diakonissestiftelsen. Åbenbart for at bibringe missionærerne bedre sprogkunderskaber havde 10 kvinder været i England eller Skotland, for nogles vedkommende på bibelskole. Ligeledes havde den ene læge fået sin uddannelse i Edinburgh.

Hvad angår social baggrund er det generelt at kvinderne rekrutteredes fra en lavere social klasse end tidligere. Kun en havde en akademisk baggrund. Ingen var præstebørn.

Med hensyn til kirkelig baggrund var 3 opdraget i Indre Mission. Geografisk kom 4 fra København, mens resten hovedsagelig stammede fra Jylland.

Alderen ligger mellem 28 og 38 år. Kun en gifter sig på missionsmarken.

Hvad angår missionærhustruerne opgiver kilderne, at kun en havde en uddannelse bag sig.

To havde en kirkelig baggrund som præstedatter og som missionærdatter. Hvad angår geografisk baggrund kom de fra Jylland.

To var ugifte ved udrejsen og alderen ligger mellem 25 og 34 år.

De danske kvindelige missionærers arbejde på missionsmarken

De første kvindelige missionærer der blev udsendt fra DMS havde ingen retningslinier fået fra bestyrelsen om det arbejde, som man ønskede, at kvinderne skulle udføre på missionsmarken. Dette bærer arbejdet da også præg af og det lader til at kvinderne i starten har taget forefaldende arbejde op blandt de indiske kvinder og børn.

Søster Sara havde ved sin ankomst startet en knipleskole for hjemløse kvinder på grundlag af økonomiske midler herhjemme fra. Dette arbejde udvikler sig i den følgende tid til også at omfatte et børnehjem og flere filialer ude i omegnen. Alt imens udføres det såkaldte zenanaarbejde ude i hjemmene blandt kvinderne, hvor der

undervises og fortælles bibelhistorie. Dette arbejde var oprindeligt opstået i engelske og amerikanske missionselskaber som en ren kvindemission, fordi man ville hjælpe de indiske kvinder ud af en tilværelse i uvidenhed og fattigdom, og til dette arbejde kunne der kun bruges kvinder. Hvorvidt de kvindelige danske missionærer havde hørt om dette specielle arbejde og dets funktioner hjemmefra er vanskeligt at sige, men såvidt kilderne havde bestyrelsen ikke opfordret kvinderne specielt til dette arbejde. Hurtigt benytter de danske kvinder, såvel missionærhustruer som kvindemissionærer, sig af denne arbejdsmåde og sammen med indiske kristne kvinder, bibelkvinder, besøger de to og to kvinderne i deres zenanaer. Gang på gang påpejes vigtigheden af dette arbejde, idet man ikke kan evangelisere et samfund, hvor kvinderne alene står for opdragelsen af børnene og hvor kvinderne ikke må se fremmede mænd. Denne samfundsstruktur var imidlertid også baggrunden for at bestyrelsen i sin tid havde indvilliget i at udsende kvinder efter at have fået kendskab til det indiske samfund, men det tyder ikke på at de udsendte kvinder var blevet gjort opmærksomme på dette fænomen inden udrejsen. Man må dermed nok slutte, at disse kvinder i samværet med missionærer fra andre missioner er blevet opmærksomme på denne arbejdsmetode efter at have set den anvendt i praksis. Efterhånden synes det som om arbejdsgangen har udviklet sig på den måde at bibelkvinderne hovedsagelig har taget sig af undervisningen i hjemmene, mens missionærhustruerne har stået for undervisningen i skolerne, eventuelt ved hjælp af en indisk kvinde.

Skolernes funktion var sikkert oprindeligt udsprunget af det naturlige behov for at lære kvinder renlighed og pleje. En undervisning som i det engelske samfund var ganske ukendt. Senere hen opstår tanken om at bruge disse unge kvinder som bibelkvinder i missionsarbejdet. Der undervises i elementære fag som læsning og skrivning og også i bibelhistorie. Således kan man sige at det både for knipleskolens og pigeskolens vedkommende gælder, at det arbejde der blev udført i ligeså høj grad havde en social som en evangeliserende funktion. En enkelt missionær udtrykker da også glæde over at skulle arbejde som bibelkvinde, da dette arbejde for hende er den egentlige funktion i hedningemissionsarbejde. Gang på gang fremhæves det store arbejde der kunne og burde tages op blandt kvinderne, i det det både gælder undervisning, pleje og varetagelse af børnehjem. Til dette havde man brug for flere kvinder, der er uddannet som lærerinder til at varetage undervisningen på skolen,

og flere zenanakvindemissionærer, der både kunde undervise i håndarbejde og andre elementære fag ude i zenanaerne.

I de følgende år udvikles arbejdet på den måde, at der i stigende grad ansættes indiske kvinder til at varetage arbejdet med besøgene ude i hjemmene bl.a. p.g.a. sprogvanskeligheder, mens de danske kvindemissionærer bliver på de institutioner, der var blevet oprettet. På kvindernes foranledning havde man i 1908 oprettet to kvindestationer Dajastalam og Libanon i henholdsvis Tirukoilur og Tiruvannamalai. Baggrunden for disse optagelseshjem var at man ville hjælpe fattige og hjemløse kvinder, som i begyndelsen av 20erne havde meget vanskelige vilkår dels p.g.a. de politiske og nationale friheds- og selvstændighedsideer, som også var nået ud til den fattige del af befolkningen, dels p.g.a. koleraepidemi og dyrtid. Her så kvindemissionærerne en mulighed for at hjælpe de fattige og det var specielt kvinderne. Disse var mange steder under hårdt pres fra muhammedanerne, der tilbød dem arbejde samtidig med at de opkøbte deres jord.

Som modtræk til dette oprettedes en række småindustrier i tilknytning til de to kvindestationer med vævning, syning, hedebohåndarbejde og risstødning. Både kristne kvinder og hindukvinder henvender sig i denne tid til stationerne, hvor man gennem arbejdet dels forsøger at gøre kvinderne selvstændige, dels vil gøre dem opmærksomme på at også kristne må arbejde for at tjene til livets ophold. Det skulle senere vise sig at disse småindustrier kom til at indbringe en ikke ringe økonomisk gevinst, der både kunne financiere materialer og lønninger til arbejderne.

I begyndelsen af 20erne skaber de indiske medarbejdere – både dem der arbejder som lærerinder og dem som bibelkvinder – en del problemer. Til afhjælpning af det sidste problem oprettes en bibelkvindeskole med det formål at uddanne kvinder til arbejdet i zenanaerne. Undervisningen omfatter bibelstudium, kirke- og missionshistorie og tros lære og strækker sig for de flestes vedkommende over to år. Samtidig forsøger man at opøve pigerne i at udføre praktiske ting, ligesom man også tager dem med på distriktsture for at vise dem bibelkvindernes arbejde. Den fornødne erfaring søger man yderligere udbygget ved at lade pigerne gå i praktik efter endt uddannelse.

I 1921 oprettedes den første pigekostskole, hvor 169 elever fik plads. Generelt for dette arbejde er, at de danske kvindemissionærer kun i de færreste tilfælde har taget del i selve undervisningen og

at deres tid er gået med ansættelse og afskedigelse af indiske medarbejdere, planlægning af ugentlige møder, arrangementer ved skoleafslutninger, udflugter, julefester, søndagsskolearbejde o.l. En enkelt udtaler da også med beklagelse, at hun som kasserer for hele missionen i Sydindien har måttet bruge megen tid på dette arbejde.

Hvad angår hospitalsarbejdet, yder de danske kvinder også en betydelig indsats. I 1918 genåbnes hospitalet i Tirukoilur under den første kvindelige læge og sammen med to kvindemissionærer, der havde sygeplejeuddannelse bag sig, udføres operationer og ambulantly behandling på poliklinikken. Senere hen ansættes der også her indiske medarbejdere, ligesom man her lader bibelkvinder og evangelister udføre størstedelen af det evangeliserende arbejde.

Missionsstationerne var i begyndelsen og midten af 20'erne blevet opbygget og udbygget kraftigt ikke mindst under indflydelse fra kvindernes side. Denne udvikling beklages i beretningerne hjem, men stationerne anså man dog som en nødvendighed for missionsarbejdet, selv om gang på gang fremhæver, at fornyelsen skal komme gennem bibelkvindernes arbejde i zenanaerne. Man beklager i høj grad det fattige åndelige liv og dåbstallene er yderst små. Hvor de omtales, drejer det sig om 3 og 5 på et år, men der henvises dog til at dette måske kunne hænge sammen med at en indisk kvinde ikke må blive døbt uden sin mands samtykke. I en af årsberetningerne udtales følgende: «Den, der ønsker statistisk Bevis for Kristendommens Fremgang i Indien vil føle sig skuffet ved vort Arbejde! Men de der ønsker at Inderne skal modtage Kristus som deres Frelser i deres Hjerters inderste, vil glæde sig ved vort Arbejde.» Det lader ikke til at de kvindelige missionærer i disse tilfælde har udført dåb, men at man her som i tilfælde med sygdom har tilkaldt behørig sagkundskab i form af stedlige præster eller ordinerede missionærer. Man mærker en viss modløshed blandt de kvinnelige missionærer og i slutningen af 20'erne ser det ud til, at man sætter alle kræfter ind på at undervise og understøtte bibelkvinderne. De eneste institutioner der opbygges og videreudvikles i 30'erne er da også skolerne, som næsten alle fik statstilskud og som med tiden havde fået flere og flere klasser, således at eleverne nu kunne få lærerindeeksamen. Det lader dog til at ikke mindst skolearbejdet havde skabt en vis tillid i befolkningen og da samtidig flere elever i de kommende år efter endt uddannelse får arbejde i missionens tjeneste tyder det på, at arbejdet for de kvindelige missionærer for størstedelen har bestået i at holde sammen på de menigheder, som

var begyndt at blive dannet. Initiativet kommer i disse år ofte fra inderne selv, og i kilderne fortælles om KFUK-arbejdet, kvindemøder, hvor kvindemissionærens rolle har været at lede mødet, kurser for kristne kvinder på den tidligere bibelskole og oprettelse af en barneskole for kristne børn. Med hensyn til bibelkvinderne intensiveredes arbejdet ved at kvindemissionærerne deltog i campture ud til de omkringliggende landsbyer, hvor både kristne menigheder og hedenske landsbyer besøgte.

Endelig iværksættes der et arbejde blandt de dannede kvinder i Madras hvor man forsøger «at leve» Jesus for dem ved at deltage i deres konferencer og arrangere møder med foredrag. Det er første gang missionærhustruer nævnes, og de har åbenbart ikke spillet nogen fremtrædende rolle i det daglige arbejde, ifølge kilderne. Kun to kvinder hvoraf den ene var enke mens den anden var gift kvindemissionær, arbejdede fuldt på linie med de øvrige kvindelige missionærer. Hvorvidt disse oplysninger skyldes kilderne er vanskeligt at sige, men i 1928 oprettes en skole for missionærbørn, hvorfor det er nærliggende at tro at hovedparten af deres tid er gået med pasning af familie og at de mere eller mindre har haft en stilling som kone i en luthersk præstefamilie herhjemme.

Konklusion

Opgaven har haft til hensigt at belyse visse forhold for de kvinder, der i perioden 1895–1939 udsendtes gennem Det danske Missions-selskab til tjeneste i Indien. Dette gælder i første række anvendelsen af kvinder som arbejdskraft overhovedet og dernæst gælder det i særlig grad spørgsmålet om ægteskab og uddannelse. Derefter har opgaven villet undersøge hvilke krav og forudsætninger, som man herhjemmefra har stillet til kvinderne for at få udført det arbejde, som man ønskede iværksat og udført på missionsmarken. Til sidst har opgaven forsøgt at give en skematisk oversigt over kvindernes funktioner og det arbejde der blev taget op.

De forbehold som man fra bestyrelsens side i starten havde haft for overhovedet at anvende kvinder, både af principielle grunde (alder og klima) og formodentlig også af religiøse grunde ændres da man opdager at arbejdet i Sydindien nødvendiggør kvindernes tilstedeværelse og arbejdsindsats. Således skinner det også klart igennem ved spørgsmålene ang. ægteskab for de mandlige missionærer og for uddannelsen af kvinder, at bestyrelsen i høj grad på

trods af visse retningslinier herhjemme fra og ideer har ændret stilling alt efter de givne forhold på missionsmarken. Således kommer det også til en ændret holdning overfor kvinderne herhjemme og deres indsats. Hvor vigtigt man senerehen anser kvindernes arbejde for at være ses af at der i hele den ovenfornævnte periode udsendes to til tre gange så mange kvinder som mænd.

Kvinderne på missionsmarken beskæftigede sig hovedsaglig med zenanaarbejde, skolearbejde, hospitalsvirksomhed og arbejde blandt dannede kvinder og har således ydet en indsats indenfor de fleste af missionens arbejdsområder. Kvinderne anså selv zenanaarbejdet for det primære arbejde, men gennem beretninger går det som en rød tråd at sprogvanskelighederne har været meget store, hvorfor man allerede fra starten har måttet benytte indiske medarbejdere i stor udstrækning. Kvinderne beklager selv dette faktum, og er som stationer ble opbygget i højere og højere grad blevet bundet til disse med administrativt arbejde, planlægning og initiativer. I de første år gælder planlægningen først og fremmest det evangeliserende arbejde, mens de i 30'erne er blevet stillet overfor at hjælpe de indiske kristne til selv at bære ansvaret for deres kirke. Her har den baggrund som flere af kvinderne herhjemme fra havde i søndagsskolearbejde og KFUK-arbejde sikkert haft megen betydning for opbygningen af ungdomsarbejdet. Ligeledes har den praktiske erfaring og den forholdsvis høje alder som kvinderne rent faktisk havde ved udsendelsen i nok så høj grad haft betydning for det ansvar som kvinderne stilledes overfor på missionsstationerne.

Medarbeidere

Rauha Voipio: f. 1917. Cand. theol. 1943. Undervisningsoppdrag ved lærer- og presteseminarier i Owambo 1947–52, 1954–59, 1960–63. Lærer ved det Förenade Lutherska Teologiska seminariet i Otjimbingwe, Namibia 1963–66, 1967–70, 1971–74. Vendte tilbake til Finland 1974, virket som rektor for Finska Missions-sällskapetets missionärsinstitut 1976–80. Pensjonert fra FMS. Lærer i ndonga ved Helsingfors universitet 1974–77, 1980–.

Sigmund Edland: f. 1945, cand. theol. 1972, misjonsprest for Det Norske Misjonselskap, Madagaskar siden 1973. Fra 1979 lærer i religionshistorie, kirkehistorie og gassisk kirkehistorie, Seminara Teologika Loterana, Fianarantsoa.

Charlotte Schultz-Larsen: f. 1954, stud. theol. Københavns Universitet. Redaksjonssekretær for DMSs missionstidskrift *Nyt Synspunkt* 1976–79. Studiereise til India 1981.

Bokmeldingene er skrevet av professor Nils E. Bloch-Hoell og prost Kjell G. Berg.

Norsk Tidsskrift for Misjon utgis av Egede Instituttet i samarbeid med Universitetsforlaget, men forfatterne er selv ansvarlige for de synspunkter som gjøres gjeldende.

Ettertrykk uten kildeangivelse er forbudt.